

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA XXI ASR KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI JALB QILISH VA QIZIQTIRISHNING MUHIM AHAMIYATI

Eryigitova Maxfirat Maxmudjon qizi
*Jizzax viloyati pedagogik mahorat
markazi boshlang'ich ta'lim fani
metodisti.*

Annotatsiya: *Dars o'tish jarayonida eng asosiy jihat o'quvchilarni jalb qilish hisoblanadi. Ushbu maqolada o'quvchilarni darsga qiziqtirish hamda jalb qilishda foydalaniladigan metodlarning afzalliklari, motivatsiya, raqobat va hamkorlik haqida so'z yuritilgan bo'lib XXI-asrda ta'limni mustahkamlash uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarnig shakllantirilishi asosiy vazifa sifatida belglangan.*

Аннотация: *Важнейшим аспектом в ходе урока является вовлеченность учащихся. В данной статье обсуждаются преимущества используемых методов заинтересовать и привлечь учащихся к уроку, мотивации, конкуренции и сотрудничества.*

Annotation: *The most important aspect of the lesson process is the involvement of students. This article discusses the advantages of methods used to interest and involve students in the lesson, motivation, competition and cooperation, and the formation of skills necessary to strengthen education in the XXI st century is identified as the main task.*

XXI-asrga qadam qo'yganimizdan so'ng, jamiyatda va ta'lim sohasida tub o'zgarishlar yuz bermoqda. Texnologiyalarning tezkor rivojlanishi, globalizatsiya va bilimlar doirasining kengayishi, yoshlarning yangi ko'nikmalarga ega bo'lishini taqozo etadi. Shu sababli ta'lim jarayonida XXI-asr ko'nikmalarini rivojlantirish, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish kabi ko'nikmalarni shakllantirishning alohida o'rni bor. O'quvchilarning bu ko'nikmalarini rivojlantirishda ularning o'quv jarayoniga faol jalb qilinishi va qiziqtirilishi muhim omil bo'ladi. Chunki faqatgina passiv ravishda ma'lumotni qabul qilish o'quvchi shaxsining to'liq rivojlanishiga yetarli emas. Ta'limda interaktiv usullar, innovatsion metodlar va texnologiyalarni qo'llash, shuningdek, o'quvchilarni fikrlashga, yaratishga va o'rganishga undash ularning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali natijalarga erishishga imkon beradi. Demak, XXI-asr ko'nikmalarini rivojlantirishda o'quvchilarni jalb qilish va qiziqtirish jarayoni ta'limning muvaffaqiyatli bo'lishi uchun muhim ahamiyatga ega.

Boshlang'ich ta'limda XXI-asr ko'nikmalarini rivojlantirishda o'quvchilarni jalb qilish va qiziqtirish juda muhim ahamiyatga ega. XXI-asr ko'nikmalari, masalan, tanqidiy fikrlash, muammoni hal qilish, kreativlik, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, hamkorlik va kommunikatsiya kabi ko'nikmalarni o'rgatish nafaqat bilimlarni chuqurlashtiradi, balki o'quvchilarni kelajakdagi muvaffaqiyatlarga tayyorlaydi.

O'quvchilarning motivatsiyasini oshirish. Qiziqarli va jalb etuvchi o'qitish usullari, o'quvchilarning darslarga qiziqishini oshiradi. Bu esa, o'z navbatida, yangi

bilimlarni o'zlashtirish va XXI-asr ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali natijalar keltiradi. O'quvchilarning motivatsiyasini oshirish ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlashda juda muhim rol o'ynaydi. Motivatsiya o'quvchilarning o'quv faoliyatiga bo'lgan qiziqishini, darslarga faol ishtirok etishini va o'z bilimlarini oshirishga bo'lgan istagini shakllantiradi. Motivatsiyani oshirishning ba'zi usullari quyidagilar bo'lishi mumkin:

Qiziqarli va interaktiv darslar: O'quvchilarning diqqatini jalb qilish uchun darslarni interaktiv va qiziqarli qilish kerak. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning faolligini oshiradi. Masalan, guruh ishlari, muammolarni hal qilish, o'yinlar, ta'lim dasturlari va texnologiyalarni qo'llash motivatsiyani kuchaytiradi.

Namuna uchun: Fikrlashning olti xil usuli - „**Olti shlyapa**“ metodi. Ushbu metod o'quvchiga olti xil tartibda fikrlashni o'rgatadi. Bu metod ko'pincha ona tili, o'qish savodxonligi, tarbiya, tabiiy fan darslarida yoki biror masala, muammoli vaziyatni fikrlashga qaratilib qo'llaniladi. Bu metodning o'tkazilish tartibi quyidagicha:

Oq shlyapani kiygan o'quvchi ma'lumotlar ramzi hisoblanadi. Undan asar yoki mavzu, mantdan aniq faktlar va ma'lumotlarni aytish talab etiladi. Ushbu aniq faktlar asosida o'quvchi bilganlarini gapirar ekan, u to'g'ri va haqqoniy dalillarga asoslanib gapirish, fikrlash kabi ko'nikmasini rivojlantiradi. Bundan tashqari, bu shlyapa ongli qarorlar qabul qilish uchun aniq va tegishli ma'lumotlarni to'plash muhimligini ta'kidlaydi. Shunday qilib, o'quvchi taxminlar yoki shaxsiy tarafkashliklarga asoslangan qarorlar qabul qilishdan qochishi mumkin. Va barcha qarorlar haqiqatga asoslanadi va ma'lumotlar bilan ta'minlanadi, bu esa muvaffaqiyatli natijalarni oshiradi. Ushbu shlyapa kiyilganda o'quvchiga yordam berishi mumkin bo'lgan savollar:

- Menda bu vaziyat haqida qancha ma'lumot bor?
- Vaziyat haqida qanday ma'lumot talab qilishim kerak?
- Menga qanday ma'lumotlar yetishmayapti?

Qizil shlyapani kiygan o'quvchi emosional holatlarni bildiradi. O'quvchi asarda, matnda qanday hissiyotlar bilan to'qnashdi, xafa yoki xursand yoki xavotir kabi kechinmalarini boshqalar bilan ulashadi. O'quvchi qizil shlyapa kiyilganda, mavjud muammoga o'z hissiy munosabatinni bildirishi mumkin. Bu, ayniqsa, muammo o'ta murakkab yoki hissiy jihatdan yuklangan bo'lsa va yanada nozik yondashuvni talab qilganda foydali bo'lishi mumkin. Qizil shlyapani kiyganda o'quvchiga yordam berishi mumkin bo'lgan ba'zi savollar:

- Men hozir nimani his qilyapman?
- Mening intuitsiyam(hissiyotim) bu haqda menga nima deydi?
- Menga bu holat yoqadimi yoki yoqmaydimi?

Ushbu hissiy reaksiyalarni tan olish va o'rganish orqali o'quvchi qarorlar qanday ta'sir qilishi mumkinligini yaxshiroq tushunadi va ularni hal qilish uchun

choralar ko'rishini mumkinligini fikrlaydi. Bu esa o'quvchiga yanada muvozanatli va empatik qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

Yashil shlyapa kiygan o'quvchi ijodiy fikrlash, yaratuvchanlik va o'zgartirish ramzi bo'lib, ushbu shlyapani kiygan o'quvchidan agar unga imkoniyat berilsa, o'qigan asarida qaysi vaziyatni yoki qahramon taqdirini qanday o'zgartirishi so'raladi. Bunda o'quvchilarning ijodiy fikrlash malakasi oshishiga xizmat qiladi. Yashil shlyapa ijodkorlikni ifodalaydi va o'quvchilarni yangi g'oyalar, innovatsiyalar va imkoniyatlar yaratishga undaydi. Bu undan muammolarga ochiq fikr bilan yondashishni va yangi ijodiy yechimlarni faol izlashni talab qiladi. An'anaviy yechimlar endi samarali bo'lmaganda, o'quvchi qilishi kerak bo'lgan yagona narsa shlyapani kiyib, quyidagi savollarga javob berishdir:

- Boshqa variantlar bormi?
- Bu vaziyatda yana nima qila olaman?
- Ishlarni bajarishning ushbu yangi usulini amalga oshirishning afzalliklari nimada?
- Bu holatning ijobiy tomoni nimada?

Yashil shlyapa orqali yangi va ijodiy imkoniyatlarni ko'rib chiqish orqali o'quvchilar an'anaviy fikrlash shakllaridan chiqib ketishlari va yangi g'oyalarni yaratishlari mumkin. Qora shlyapani kiygan o'quvchi tanqidiy fikrlar, zararli tomonlar, salbiy munosabatlarni aytib beradi. Ushbu qora shlyapani kiygan o'quvchi har bir vaziyat va asar voqealariga tanqidiy yondashishi kerak.

Qora shlyapa tanqidiy fikrlash va potentsial xavflar, zaif tomonlar va muammolarni aniqlash orqali salbiy natijalarni bashorat qilishga yordam beradi. Qora shlyapa yordamida o'quvchi vaziyatni salbiy nuqtai nazardan baholashi mumkin. Qaror jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin bo'lsa, bu ayniqsa foydali bo'lishi mumkin. Shuning uchun, bu shlyapa kiyilib, o'quvchilar takomillashtirish sohalarini aniqlashlari va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni hal qilishlari uchun favqulodda rejalarni ishlab chiqishlari mumkin. Shlyapadan foydalanishda yordam beradigan ba'zi savollar:

- Qanday muammolar yuzaga kelishi mumkin?
- Buni amalga oshirishda qanday qiyinchiliklar paydo bo'lishi mumkin?
- Potentsial xavflar qanday?

Sariq shlyapani kiygan o'quvchi asar, mavzu yoki masalaning foyda va ijobiy tomonini gapiradi. Ushbu sariq shlyapani kiygan o'quvchi asardagi yoki matndagi ijobiy obrazlarning foydali tomonlarini axtarishga qaratiladi. Nafaqat ijobiy balki, salbiy obrazdagi qahramonning yaxshi taraflarini aytishga yo'naltiriladi. Bu esa o'quvchida ijobiy fikrlash texnikasini rivojlantiradi. Oltita fikrlovchi shlyapadagi sariq shlyapa optimizm va ijobiylikni anglatadi. Bu o'quvchiga vaziyatni potentsial foyda va imkoniyatlar bilan baholashga va unga ijobiy nuqtai nazar bilan yondashishga yordam beradi. Qora shlyapa singari, bu o'quvchining qarorini sezilarli ijobiy oqibatlariga olib kelishi mumkin bo'lgan taqdirda juda muhimdir. Sariqni kiyib, o'quvchi o'sish va rivojlanish sohalarini aniqlashtiradi va vaziyatning ijobiy elementlaridan foydalanish yo'llarini topishi mumkin. Bu qarorlar nafaqat

yaxshi ma'lumotga ega bo'lishini, balki muvaffaqiyat va ijobiy natijalarga olib kelishini ta'minlaydi.

Eng so'nggi moviy shlyapa xulosalar, yechimlar, takliflar, umumlashtirish ramzi sanaladi. Bu fikrlash jarayoni samarali va foydali bo'lishini ta'minlab, suhbatni diqqat markazida va tartibli saqlashga yordam beradi. Moviy shlyapa kiyilib, fikrlash jarayonlarini boshqarish uchun muammoni strategik nuqtai nazardan baholashga chorlashi mumkin. Ko'p nuqtai nazar yoki g'oyalarni taqdim etish kerak bo'lganda foydali bo'ladi va o'quvchi ularni samarali tashkil etishida va ustuvorlik qilishida kerak. Shuning uchun, ushbu shlyapa bilan o'quvchi suhbatning samarali bo'lishini va barcha fikrlarni hisobga olishini ta'minlashi mumkin. Bu tushunmovchilik yoki o'tkazib yuborilgan imkoniyatlardan qochishga yordam beradi. "Olti shlyapa" metodining eng asosiy maqsadi o'quvchi ongida fikrlashning turli xil sifatlarini o'stirish va o'quvchilarni darsga jalb qilishda foydalaniladigan samarali metodlardan sanaladi.

Shaxsiy yondashuv: Har bir o'quvchi o'ziga xosdir, shuning uchun o'quvchilarga individual yondashuvni qo'llash motivatsiyani oshiradi. O'quvchilarning qiziqishlarini inobatga olib, ularga moslashtirilgan topshiriqlar berish va rivojlantirish kerak.

Tanishuv va tasdiqlash: O'quvchilar o'z yutuqlari uchun rag'batlantirilishi kerak. Ular kichik yutuqlari uchun ham, maqsadga erishish yo'lida harakatlarini tasdiqlashni his qilishlari motivatsiyani kuchaytiradi. Masalan, kichik mukofotlar, ijobiy baholar yoki maqtovlar o'quvchilarni yanada intilishga undaydi.

Ta'limning amaliy qo'llanilishi: O'quvchilarga o'rgatilayotgan bilimlarni hayotda qanday qo'llash mumkinligini ko'rsatish ularning motivatsiyasini oshiradi. Masalan, darslarni real hayotdagi masalalar bilan bog'lash yoki o'quvchilarga amaliy tajriba taqdim etish.

O'zaro raqobat va hamkorlik: O'quvchilarni guruhlariga ajratib, o'zaro raqobatni yaratish yoki hamkorlikni rag'batlantirish ularning motivatsiyasini oshiradi. Bu usul o'quvchilarga bir-biridan o'rganishga, yangi bilimlarni tezroq o'zlashtirishga imkon beradi.

Kreativ yondashuv: O'quvchilarga darsda ijodkorlik va yangicha fikrlashga imkon berish, ularni o'z g'oyalarini amalga oshirishga undaydi. Bu o'z navbatida, ta'limga bo'lgan qiziqishni oshiradi va ularda mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Shu tarzda, o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish uchun darslarni interaktiv, amaliy va qiziqarli qilish muhim ahamiyatga ega. Bu o'quvchilarni nafaqat o'qishga undaydi, balki ularda XXI-asr ko'nikmalarini rivojlantiradi. Kreativ fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarni faqat axborot olish bilan emas, balki o'z fikrlarini bildirishga, yangi g'oyalar yaratishga va ijodiy yondashuvlarga undash kerak. Bu XXI-asrda o'zini mustahkamlash uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantiradi.

Texnologiyalardan foydalanish: Zamonaviy texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish, o'quvchilarni informatika, dasturlash, internetdan

foydalangan holda axborot izlash kabi ko'nikmalarga o'rgatadi. Bu ko'nikmalar XXI-asrda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarur. Muammolarni hal qilish qobiliyati o'quvchilarni real hayotdagi muammolarni hal qilishga undaydi.

XXI-asr ko'nikmalarini rivojlantirishda o'quvchilarni jalb qilish va qiziqtirishning ahamiyati juda katta. O'quvchilarning faolligini oshirish, ularni yaratishga, fikrlashga va muammolarni hal qilishga undash, ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi. Innovatsion ta'lim metodlari, interaktiv darslar va texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilar o'zlarining individual imkoniyatlarini to'liq ishga solishlari mumkin. Bu o'z navbatida, nafaqat o'quvchilarning bilimini oshirish, balki ularni kelajakdagi muvaffaqiyatlarga tayyorlashga ham yordam beradi. Shunday qilib, boshlang'ich ta'limda XXI-asr ko'nikmalarini rivojlantirishda o'quvchilarni jalb qilish va qiziqtirish — ta'limning sifatini oshiruvchi, o'quvchilarni turli jamiyatdagi real vazifalarga tayyorlaydigan muhim omil sifatida qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. “BOSHLANG'ICH TA'LIMNI RIVOJLANTIRISHNING GLOBAL MASALALARI: MUAMMO, TADQIQOT” MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN MATERIALLARI TO'PLAMI 2023-yil 23-noyabr, Navoiy
2. Innovasion ta'lim texnologiyalari : Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To'rayev A.B. – T.: “Sano standart” nashriyoti, 2015. – 81-b.
3. Ishmuhamedov R.J. Innovasion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari : O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari o'qituvchilarining malakasini oshirish va qayta tayyorlash fakulteti tinglovchilari, akademik lisey va kasb-hunar kollejlari o'qituvchilari uchun uslubiy tavsiyalar. – T.: TDPU, 2004.
4. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S. Ilg'or pedagogik texnologiyalar. – T.: O'qituvchi, 2004. Pedagogika: 1000 ta savolga 1000 ta javob / Met. qo'll. U.I.Inoyatov, N.A.Muslimov, M.Usmonboyeva, D.Inog'omova. – T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2012. – 193 b.
5. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Qarshi.: Nasaf, 2000.